

ONA TILIGA TAYANGAN HOLDA CHET TILINI O'QITISH MODELI

G'ofurjonova Muazzamxon Umid qizi

O'zbekiston Davlat Jahon Tillari Universiteti

2-kurs talabasi

Annotatsiya

Mazkur maqolada ona tiliga tayangan holda chet tilini o'qitish modelining nazariy va amaliy asoslari tahlil qilinadi. Tadqiqotda ona tilining chet tilini o'zlashtirish jarayonidagi o'rni, til ko'nikmalarini shakllantirishdagi ahamiyati hamda zamonaviy til o'qitish metodikasidagi roli yoritilgan. Shuningdek, Jim Cummins, Stephen Krashen va Vivian Cook kabi olimlarning qarashlari asosida ona tilidan oqilona foydalanishning afzalliklari ko'rsatib berilgan. Maqolada ushbu modelning amaliy qo'llanilishi va uning ta'lim samaradorligiga ta'siri ham muhokama qilinadi.

Kalit so'zlar: ona tili, chet tili, til o'qitish metodikasi, translanguaging, bilingvizm, til transferi, til kompetensiyasi.

Аннотация

В данной статье анализируются теоретические и практические основы модели обучения иностранному языку с опорой на родной язык. Рассматривается роль родного языка в процессе усвоения иностранного языка, его значение в формировании языковых навыков и место в современной методике преподавания языков. На основе научных взглядов Джима Камминса, Стивена Крашена и Вивиан Кук раскрываются преимущества рационального использования родного языка в обучении. Также обсуждаются практические аспекты применения данной модели и её влияние на эффективность обучения.

Ключевые слова: родной язык, иностранный язык, методика преподавания языков, транслингвизм, билингвизм, языковой перенос, языковая компетенция.

Abstract

This article examines the theoretical and practical foundations of the mother tongue-based foreign language teaching model. The study highlights the role of the native language in foreign language acquisition, its contribution to language skill development, and its place in modern language teaching methodology. Drawing on the works of Jim Cummins, Stephen Krashen, and

Vivian Cook, the advantages of the reasonable use of the mother tongue in language learning are discussed. The article also explores the practical implementation of this model and its impact on educational effectiveness.

Keywords: mother tongue, foreign language, language teaching methodology, translanguaging, bilingualism, language transfer, language competence.

Kirish

Globalashuv jarayonining jadallashuvi natijasida chet tillarini o'rganishga bo'lgan ehtiyoj tobora ortib bormoqda. Xususan, ingliz tili xalqaro muloqot, ilm-fan, texnologiya va biznes sohalarida yetakchi vosita sifatida keng qo'llanilmoqda. Shu sababli ta'lim tizimida chet tillarini samarali o'qitish masalasi dolzarb ahamiyat kasb etmoqda.

Uzoq vaqt davomida chet tilini o'qitishda faqat maqsad tilidan foydalanish eng samarali usul sifatida qaralgan. Biroq zamonaviy tadqiqotlar o'quvchilarning ona tilidan ma'lum darajada foydalanish chet tilini o'zlashtirish jarayonini yengillashtirishini ko'rsatmoqda. Ona tili o'quvchining mavjud bilimlari, tafakkuri va til tajribasining asosini tashkil etadi. Shu sababli ona tiliga tayangan holda chet tilini o'qitish modeli bugungi kunda metodist va tadqiqotchilar tomonidan keng o'rganilmoqda.

Mazkur maqolaning maqsadi ona tiliga tayangan holda chet tilini o'qitish modelining nazariy asoslarini yoritish, uning afzalliklarini tahlil qilish hamda amaliy qo'llanish natijalarini ko'rsatishdan iborat.

Ona tilining chet tilini o'rganishdagi o'rni

Ona tili insonning birinchi til tajribasi bo'lib, tafakkur va kommunikativ faoliyatning asosini tashkil etadi. Chet tilini o'rganish jarayonida o'quvchi yangi bilimlarni aynan mavjud til tizimi orqali qabul qiladi va tahlil qiladi. Shu sababli ona tili ikkinchi tilni o'zlashtirishda muhim vosita sifatida namoyon bo'ladi.

Kanadalik olim Jim Cummins o'zining 1979-yilda ilgari surgan Common Underlying Proficiency nazariyasida birinchi va ikkinchi til ko'nikmalari umumiy kognitiv asosga ega ekanligini ta'kidlaydi. Olimning fikricha, ona tilida shakllangan bilim va ko'nikmalar ikkinchi tilni o'rganishda ham qo'llaniladi.

Demak, ona tilining rivojlanganligi chet tilini muvaffaqiyatli o'zlashtirishga yordam beradi.

Stephen Krashen o'zining Input Hypothesis nazariyasida til o'rganish uchun tushunarli kirish materialini muhim ekanligini ta'kidlaydi. O'quvchi yangi til birliklarini tushunishi uchun mavjud

bilimlariga tayanadi. Ayrim hollarda ona tilidan foydalanish murakkab tushunchalarni izohlash va tushunarli kirishni ta'minlashga xizmat qiladi.

Vivian Cook esa 1991-yilda ilgari surgan Multi-competence nazariyasida ikkinchi tilni o'rganuvchilarni bir tilli insonlar bilan emas, balki o'ziga xos ko'p tilli shaxslar sifatida baholash kerakligini ta'kidlaydi. Uning fikriga ko'ra, ona tili va chet tili o'zaro bog'liq tizimlar bo'lib, biri ikkinchisining rivojlanishiga yordam beradi.

Shuningdek, zamonaviy translanguaging yondashuvi ham o'quvchilarning barcha til resurslaridan foydalanishini qo'llab-quvvatlaydi. Bu yondashuvga ko'ra, o'quvchilar ona tili va chet tilini qat'iy ajratmasdan, bilim olish jarayonida ularni birgalikda qo'llashlari mumkin.

Demak, ilmiy tadqiqotlar ona tilining chet tilini o'rganishda to'siq emas, balki samarali yordamchi vosita va xorijiy til o'rganayotganlar uchun mukammal asos ekanligini ko'rsatadi.

Ona tiliga tayangan holda o'qitish modelining nazariy asoslari

Ona tiliga tayangan holda chet tilini o'qitish modeli bir qator lingvistik, psixologik va pedagogik nazariyalarga asoslanadi.

Birinchidan, til transferi nazariyasi muhim ahamiyatga ega. Ushbu nazariyaga ko'ra, o'quvchilar bir tilda egallagan bilimlarini boshqa tilni o'rganishda qo'llaydilar. Ayniqsa grammatik tuzilmalar, lug'at birliklari va matnni tushunish strategiyalarida transfer hodisasi yaqqol namoyon bo'ladi.

Ikkinchidan, Cumminsning umumiy kognitiv kompetensiya nazariyasi ona tilida rivojlangan akademik ko'nikmalar chet tiliga ko'chishini asoslaydi. Masalan, matn tahlili, mantiqiy fikrlash yoki xulosa chiqarish qobiliyatlari bir tildan ikkinchisiga o'tadi.

Uchinchidan, sotsiomadaniy yondashuv vakili Lev Vygotskiy bilimlarni o'zlashtirish jarayonida avvalgi tajriba va ijtimoiy muhitning muhimligini ta'kidlaydi. Ona tili aynan shu tajribani ifodalovchi vosita bo'lib xizmat qiladi.

To'rtinchidan, translanguaging nazariyasi o'quvchilarning barcha til resurslaridan foydalanishini qo'llab-quvvatlaydi. Bu esa murakkab mavzularni o'zlashtirish va muloqot samaradorligini oshirishga yordam beradi.

Shunday qilib, ona tiliga tayangan holda o'qitish modeli zamonaviy tilshunoslik va pedagogikaning muhim nazariy qarashlariga tayanadi.

Mazkur modelning afzalliklari

Ona tiliga tayangan holda chet tilini o'qitish modeli bir qator afzalliklarga ega.

Avvalo, ushbu model yangi mavzularni tezroq tushunishga yordam beradi. O'quvchilar murakkab grammatik qoidalar yoki abstrakt tushunchalarni ona tilidagi izohlar orqali osonroq anglaydilar.

Ikkinchidan, lug'at boyligini rivojlantirish samaradorligi oshadi. Yangi so'zlarni ona tilidagi ekvivalentlari bilan bog'lash ularni uzoq muddatli xotirada saqlashga yordam beradi.

Uchinchidan, ona tilidan foydalanish o'quvchilarning til o'rganish jarayonidagi xavotirini kamaytiradi. Bu holat ayniqsa boshlang'ich bosqichdagi o'quvchilar uchun muhimdir.

To'rtinchidan, vaqt tejaladi. Murakkab qoidalarni uzoq izohlash o'rniga qisqa ona tili izohi orqali tushuntirish mumkin.

Beshinchidan, o'quvchilarda tanqidiy va qiyosiy fikrlash rivojlanadi. Ular ikki til tizimini taqqoslash orqali o'xshash va farqli jihatlarni aniqlaydilar.

Oltinchidan, ona tiliga tayangan holda o'qitish akademik matnlarni tushunish va yozish ko'nikmalarining rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Amaliy qo'llash va natijalari

Bugungi kunda ona tiliga tayangan holda chet tilini o'qitish modeli ko'plab mamlakatlarning ta'lim tizimlarida qo'llanilmoqda. Xususan, Kanada, Finlandiya, Singapur va boshqa ko'p tilli davlatlarda bilingval ta'lim dasturlari samarali natijalar bermoqda.

O'zbekistonda ham chet tillarini o'qitish jarayonida ona tilidan foydalanish amaliyoti mavjud. Ayniqsa umumta'lim maktablari va oliy ta'lim muassasalarining boshlang'ich bosqichlarida grammatik qoidalarni tushuntirish, yangi lug'atlarni o'rgatish va murakkab matnlarni tahlil qilishda ona tilidan foydalaniladi.

Amaliy tajribalar shuni ko'rsatadiki, ona tiliga tayangan holda ta'lim olgan o'quvchilar yangi mavzularni tezroq o'zlashtiradilar, matn mazmunini chuqurroq tushunadilar hamda mustaqil fikr bildirishda faolroq bo'ladilar.

Bundan tashqari, translanguaging usullaridan foydalanish o'quvchilarning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishga xizmat qiladi. Ular mavjud til resurslaridan samarali foydalanib, murakkab g'oyalarni ifodalash imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Natijada ta'lim samaradorligi ortadi, o'quvchilarning motivatsiyasi kuchayadi va chet tilini o'rganish jarayoni yanada qulaylashadi.

Muhokama

Til o'qitish metodikasida ona tilidan foydalanish masalasi uzoq yillar davomida bahsli mavzu bo'lib kelgan. Ayrim mutaxassislar chet tili darslarida faqat maqsad tilidan foydalanishni qo'llab-quvvatlagan bo'lsalar, zamonaviy tadqiqotlar bunday qat'iy yondashuv har doim ham samarali emasligini ko'rsatmoqda.

So'nggi yillarda olib borilgan tadqiqotlar o'quvchilarning ona tilidan oqilona foydalanishi bilimlarni chuqurroq o'zlashtirishga yordam berishini tasdiqlamoqda. Ayniqsa boshlang'ich va o'rta bosqichlarda ona tili murakkab tushunchalarni anglash uchun muhim vosita bo'lib xizmat qiladi.

Biroq ona tilidan foydalanish chet tilini to'liq almashtirib yubormasligi kerak. Asosiy maqsad chet tilida kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish bo'lib qoladi. Shuning uchun ona tili yordamchi vosita sifatida qo'llanilishi maqsadga muvofiqdir.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, ona tiliga tayangan holda chet tilini o'qitish modeli zamonaviy til ta'limida muhim o'rin tutadi. Ilmiy tadqiqotlar ona tilining chet tilini o'zlashtirish jarayoniga ijobiy ta'sir ko'rsatishini tasdiqlaydi. Jim Cummins, Stephen Krashen va Vivian Cook kabi olimlarning nazariyalari ushbu yondashuvning ilmiy asoslarini yaratib bergan.

Mazkur model o'quvchilarning tushunish darajasini oshiradi, lug'at boyligini rivojlantiradi, grammatik bilimlarni mustahkamlaydi hamda til o'rganish jarayonidagi psixologik to'siqlarni kamaytiradi. Shuningdek, amaliy tajribalar ushbu yondashuvning ta'lim samaradorligini oshirishini ko'rsatmoqda.

Shu sababli chet tilini o'qitishda ona tilidan oqilona va maqsadga muvofiq foydalanish zamonaviy ta'limning muhim omillaridan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan Adabiyotlar

1. Cummins, J. (1979). Linguistic Interdependence and the Educational Development of Bilingual Children. *Review of Educational Research*, 49(2), 222–251.
2. Cummins, J. (2000). *Language, Power and Pedagogy: Bilingual Children in the Crossfire*. Clevedon: Multilingual Matters.
3. Krashen, S. D. (1985). *The Input Hypothesis: Issues and Implications*. London: Longman.
4. Cook, V. (1991). The Poverty-of-the-Stimulus Argument and Multicompetence. *Second Language Research*, 7(2), 103–117.
5. Cook, V. (2001). Using the First Language in the Classroom. *Canadian Modern Language Review*, 57(3), 402–423.

6. Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Cambridge: Harvard University Press.
7. García, O., & Wei, L. (2014). *Translanguaging: Language, Bilingualism and Education*. London: Palgrave Macmillan.
8. Richards, J. C., & Rodgers, T. S. (2014). *Approaches and Methods in Language Teaching*. Cambridge: Cambridge University Press.
9. Brown, H. D. (2007). *Principles of Language Learning and Teaching*. New York: Pearson Education.
10. Lightbown, P. M., & Spada, N. (2021). *How Languages are Learned*. Oxford: Oxford University Press.